La crisi de la poesia catalana

No és pas de bon trobar una definició rigorosament actual de tres poetes novament actualitzats: Marià Manent, Tomàs Garcés i Joan Llacuna. Potser tampoc, des d'un pla de guaita inquiet, no és lícit de rabejar-se en l'elogi dels qui ja han arribat, ni ens correspon de començar des d'aquesta hora tibant, una mera recapitulació feliç. Ells, aquests poetes, ja eren aquí, i llur pau és històrica. Podríem parlar, fins i tot de llur glòria, sense arriscar amb això sinó un mot que a poc a poc perd contingut, convertit en una suma de malentesos, com deia Rilke.

A més, darrera una crítica elogiosa d'aquesta mena s'esborraria massa una preocupació tanmateix elemental: la de la crisi de la nostra poesia. Cal, ben al contrari, que el fet sigui proclamat i que el debat esdevingui obert. Altrament, si un dia algú mirava la nostra època amb els ulls escrutadors del temps, renunciaria a comprendre'ns, si ens creia tan cecs o tan irresponsables. I davant els tres poetes esmentats, que darrerament se'ns han fet presents per raó de la represa, la recapi-

tulació o la reedició, benvingudes, de llurs obres [1], defugiríem també una exigència ben clara, si ens limitàvem a aïllar-los de llur temps, que és, encara, el nostre temps. Tot pot començar, però, amb aquest *encara*. En efecte: si hi ha un mestratge de les realitats, també hi ha una realitat damunt tots els mestratges. Per això és adient de dubtar, i fins i tot és lícit d'anar més enllà del dubte, en plantejar-nos avui el problema de la vigència d'aquesta poesia. No es tracta, en canvi, de sospesar-ne el valor literari, ni d'escatir la importància dels poetes i, per tant, de llur obra, sinó de situar-los i de situar-la, justament en el punt vàlid d'irradiació, tenint compte d'aclarir si els esdeveniments culturals, socials i espirituals dels darrers vint-i-cinc anys eren esperats en ells i en ella, i si d'alguna manera s'hi realitzen o s'hi han realitzat.

Solitud i distància

D'altra banda, en el gest de posar-los de rengle hi ha molt més que una simple coincidència temporal, o bé caldrà celebrar la justícia de l'atzar. Tots tres són poetes diferents, és cert, com a individualitats plenes i ben originals, però, en canvi, tracen amb llur obra una línia fins ara finament ininterrompuda de la nostra poesia, almenys des del noucentisme. Josep Carner és al darrera de tot això, i, amb ell, un Albert Samain d'un cantó — somiós i mediocre, qui en sap ja res? —, i certs preciosismes i decadentismes difusos i gairebé inevitables situats al cor d'una època europea avui molt allunyada, anterior almenys a la guerra del 14. Amb una força estructural increïble i que només pot ésser explicada per l'hàbit de *solitud*

1. M. Manent: *La ciutat del temps*. Ed. «Óssa Menor»; T. Garcés: *Obra poètica*, Ed. Selecta; Joan Llacuna: *Aurora de l'Aragall*, 2.ª edició. Sense peu ed. Tots de 1961.

i de *distància* que té el poeta català, Manent, Garcés i Llacuna saben sostenir el prestigi dels valors establerts i mantenen l'esperit dins un món de somni interior, sense desacreditar, amb això, la intel·ligència. Però aquesta actitud [2] és també, en suma, la que barra el pas a l'avantguardisme revolucionari — però no a l'hermetisme conservador — i a la renovació profunda de l'acció dels romàntics alemanys i els *maudits* francesos, que trenca tants de motlles. La «revolució» va en ells, de dins cap enfora, i dels mestres venerats cap al poema madurat de dies i d'anys «fins que sorgeix inesperadament la nova intuïció» que el completa, com diu Marià Manent en el pròleg de *La ciutat del temps*. Aquesta distància fa l'obra escassa però fidel. Garcés és el més fecund de tots tres, però quaranta anys de poesia han cabut en un llibre de poc més de duescentes pàgines de versos. Cap no s'ha desdit dels seus mestres o d'ell mateix: Manent ha prologat la poesia de Carner; Garcés ha aparegut prologat per J.-S. Pons; Llacuna ha retocat el seu llibre brevíssim, obra de gairebé tota una vida, dedicat a Bartomeu Rosselló-Pòrcel i prologat per Salvador Espriu. Són trenta anys de prolongació admirable — des d'un nucli immòbil de creació — d'una poesia que Jaume Bofill i Ferro compara a «un clos regalat i delitós» i a un «boscatge secret» [3]; que suggereix a Josep-Sebastià Pons la imatge del corn marí de «forma exquisida i sonoritat apagada» i li recorda els noms de Lamartine i Verdaguer [4]; per a la qual Salvador Espriu parla d'un «casal de cristalls», «d'un refugi i de tota la complicada màgia continguda en uns versos d'un artifici tan subtil.» [5]

2. Vegeu M. Raymond, «Quaderns de poesia», núm. 5. Barcelona, 1935.

3. Pròleg a l'obra esmentada.

4. Pròleg a l'obra esmentada.

5. Pròleg a l'obra esmentada.

Hi ha, doncs, una proximitat mútua d'aquests tres poetes. Encara més: els és també comunament pròxim en el sentit temporal aquell punt de partida que gairebé sempre pot ésser localitzat amb una certa precisió, l'hora decisiva de l'arrencada d'un «mester» poètic; i aquest punt és per a ells el del 1930 aproximadament, quan el català literari té a un banda el rigor i el bon gust de la línia Fabra-Riba, i a l'altra, el caprici inspirat, el virtuosisme de Josep Carner. Tota una escola poètica catalana s'expandeix, *gràcies a la situació de la llengua literària* en aquella hora i *a l'esperança collectiva que la impulsa.* La poesia havia passat feliçment del vers al mot, per bé que alguns poetes d'una certa reputació, més vasta que profunda, ho hagin ignorat. I pel mot hom arriba a encarar-se amb l'aforisme suprem que descriu la situació definitiva, si no de tota poesia, almenys d'aquesta: un poema no ha de *significar,* sinó que ha d'ésser [6]. Ara: *l'ésser* de la major part de la poesia de Manent, Garcés i Llacuna consisteix en el somni. Com diu molt bé Jaume Bofill i Ferro en el pròleg esmentat, «Marià Manent representa a Catalunya la fe en el valor poètic del somni, tal com les literatures nòrdiques l'han interpretat».

Així, distància, fidelitat i coneixença del somni tendeixen a una determinada situació del poeta, potser no gaire allunyada de la que podria ésser descrita amb aquests mots de Carles Riba [7]: «la terrible dolçor d'ésser sol».

Una pregunta sobre el lector

Marià Manent, en *La ciutat del temps,* presenta la seva obra dient que la poesia «neix essencialment d'un impuls metafòric, de la complaença misteriosa del qui sent la relació profunda dels éssers, i sap que hi ha una afinitat secreta entre realitats allunyades, fins i tot entre els éssers i les coses més discordants». I el seu recull de poemes prova que, almenys per a ell, l'operació descrita és realitzable. Cal, però, que el lector tingui ulls per al miracle i sàpiga endinsar-s'hi amb una sensibilitat equivalent a l'excellència del poeta. Dit això, resta només per fer una consideració, tanmateix fonamental: ¿no és cada vegada més difícil que el lector — encara que es tracti d'un lector-poeta o almenys d'un home cultivat —, assoleixi d'obtenir d'ell mateix una mena de fe excepcional en aquesta excepcional poesia? La resposta gairebé només pot ésser afirmativa.

Pel costat que revela una pregunta així i la conclusió greu que en pot venir, encara és menys arbitrari que Tomàs Garcés i Joan Llacuna, poetes aparentment tan diferents de Marià Manent, siguin inclosos aquí en el mateix planteig i siguin exposats, doncs, al risc d'una resposta semblant. Quant a Tomàs Garcés, la reunió de la seva obra poètica en un volum — encara que hi manquin les seves meravelloses i recents versions del gallec i de l'italià — no ha fet sinó acréixer-ne l'interès. En un pròleg inèdit, escrit en 1944, el poeta evoca una sessió de màgia a càrrec d'un prestidigitador que feia sorgir flors a les faldes de les dones. Però l'encís desapareixia tot d'una. El poeta evoca, comentant-ho, «el record d'aquella joia i d'aquella recança», i així ens fa, amb les seves mateixes paraules, una descripció molt feliç del tema principal de la seva poesia, que també exigeix del lector una identificació de sensibilitat, un mig cloure els ulls voluntari a les clarors del poeta.

Així mateix, amb la reedició d'*Aurora de l'Aragall* Joan Llacuna es ratifica en la seva lírica tan peculiar, la d'un dels grans desconeguts de la poesia catalana. Ell és, de tots els poetes d'aquesta línia, el qui exigeix més del lector, per al qual, com gairebé sempre, el destorb principal no ve pas d'allò que ignora, sinó d'allò que sap, com diu Kanters.

6. Archibald MacLeish, «Ars Poetica», *Collected Poems* 1917-1952, citat per Maritain, *Creative Intuition in Art and Poetry.*

7. ...*Més els poemes,* pàg. 158.

La cançó, tema-clau

És, doncs, una poesia de dies i d'anys, d'absència a la manera de Reverdy, de dolor somort que sap contemplar-se, contenir-se, evitar l'extremitud leopardiana conciliant la Natura i la Gràcia, com un Francis Jammes, però extractant la lírica del text total del drama per mitjà de la cançó. Quanta cançó bellíssima hi ha en la poesia de Marià Manent! Les cançons de Tomàs Garcés constitueixen una estilització única de la cançó popular, tan ajustada que guia la resta de la seva lírica. Quant a Joan Llacuna, el seu art inimitable és cançó en el sentit més alt del mot, tota ella prodigi perquè, al poeta, el treball — fet de dies, fet d'anys — se li converteix als dits en troballa de la màgia poètica.

Tot això és aplicable en conjunt a aquesta mena de poesia, i per gradacions de qualitat, a tots els poetes que la cultiven, sobretot a aquells per als quals la poesia *només* és així, és a dir, un pas que, ultrapassant la poca capacitat poètica dels homes, converteix el mot en el nucli d'una cançó, i la cançó, en un petit univers de meravella.

Cal tenir cura, però, d'advertir que en el concepte de cançó som fora ja de la cançó narrativa, i àdhuc de la poesia narrativa estricta. Heus aquí la conseqüència de l'evolució que separà Carner d'aquests poetes: car ell, Carner, encara és narratiu, àdhuc quan sembla que no ho hauria d'ésser o que no li caldria. Per això en *Auques i ventalls* i en tot allò que de la seva obra podria figurar-hi, hi ha els moments més integrals i rotunds del poeta. L'evolució posterior de la poesia catalana, sense voler-hi veure — o almenys no és ara el moment d'escatir-ho — una superació en qualitat, era una qüestió de vida o mort, indispensable; com ho és que després de Manent, Garcés i Llacuna, o paral·lelament a ells, J. V. Foix, Pere Quart i Salvador Espriu hagin descrit d'altres òrbites, sense oblidar un gruix de poetes de totes les qualitats que són o han

estat a llur lloc, amb capdavanters illustres com un Rosselló-Pòrcel i un Màrius Torres, com una Clementina Arderiu, un López-Picó. Com, i supremament, un Carles Riba.

D'altra banda, la mort de Josep M. de Sagarra ha fet escriure que s'acabava una època, quan en realitat — i l'absència d'escola sagarriana apreciable ho prova a bastament — l'època pròpiament dita de la poesia de l'autor de *Les llàgrimes d'Angelina,* tant en l'autor mateix com en la poesia catalana en conjunt, és anterior, d'arrencada, a la «línia» Manent-Garcés-Llacuna, i se'n va, per tant, a quaranta anys endarrera. Però, on fóra la poesia catalana, si no s'hagués mogut d'allí? ¿Qui se'n recordaria? La mort de Jaume Bofill i Mates i, amb ell, de Guerau de Liost en 1933, sí, que marcà un canvi decisiu. La crisi actual comença justament allí i en aquest fàcil oblit dels anys, pel qual, sense adonar-nos-en, també en poesia ens trobarem situats trenta anys endarrera.

Ens calen els poetes d'una altra etapa, els quals, sense exclusió dels anteriors, sinó com enriquits de totes les escoles precedents, i en elles sobretot de l'exigència en el llenguatge, assoleixin una aproximació, tan indispensable com aferrissada, al nostre temps. Cal una vocació sorda del nostre temps en la nova poesia catalana.